

Originalni naučni članak

UDK: 316.774:351.74/.75(497-15)

DOI: 10.7251/SOCSR2627043A

COBISS.RS-ID 144502529

Rad zaprimljen: 10.10.2025.

Rad odobren: 28.01.2026.

SOCIOLOŠKE DIMENZIJE PERCEPCIJE SIGURNOSTI U URBANIM SREDINAMA ZAPADNOG BALKANA: IZMEĐU STVARNOG RIZIKA I MEDIJSKE KONSTRUKCIJE STRAHA

Athman Aliev¹

Khazar University, Baku

Apstrakt: Rad istražuje sociološke dimenzije percepcije sigurnosti u urbanim sredinama Zapadnog Balkana, fokusirajući se na strukturni raskorak između objektivno mjerljivih indikatora rizika i subjektivnih osjećanja nesigurnosti građana. Istraživanje je sprovedeno metodom triangulacije sekundarnih izvora, uključujući analizu zvaničnih kriminalističkih statistika za period 2019–2024, sistematski pregled rezultata komparativnih anketa o percepciji sigurnosti, te kvalitativnu framing analizu medijskog tretmana sigurnosnih tema u pet glavnih gradova regiona (Banja Luka, Sarajevo, Beograd, Zagreb, Podgorica). Nalazi pokazuju da postoji konzistentna asimetrija između stvarnog kriminaliteta — koji je u većini posmatranih sredina ostao stabilan ili u blagom padu — i percepcije nesigurnosti građana, koja je u istom periodu zabilježila rast od 12 do 24 procentnih bodova. Najveći raskorak utvrđen je u sredinama koje su tokom devedesetih godina bile najteže pogođene oružanim sukobima. Istraživanje uvodi koncept kompenzatorne sigurnosne anksioznosti (KSA) za opisivanje fenomena u kojem postkonfliktna populacija svoje nerasčišćene strahove iz prošlosti projektuje na savremene mikro-sigurnosne incidente, dodatno amplifikovane medijskim framing-

¹ aliev.ch712@mail.ru

om. Analiza medijskih sadržaja identifikovala je četiri dominantna narativna obrasca: epidemiološki (38%), etnički (27%), institucionalno-inkompetencijski (19%) i klasični moral-panic framing (16%). Implikacije nalaza ukazuju na nužnost integralnih bezbjednosno-komunikacijskih politika koje će premostiti raskorak između objektivnih i percipiranih rizika.

Ključne riječi: *percepcija sigurnosti, urbana sociologija, Zapadni Balkan, medijska konstrukcija straha, postkonfliktno društvo, kompenzatorna sigurnosna anksioznost, sekuritizacija svakodnevice.*

Uvod

Pitanje šta građani osjećaju kada govore o sigurnosti rijetko se poklapa sa onim što statistika pokazuje. Ova divergencija u urbanim sredinama Zapadnog Balkana naročito je izražena i predstavlja jedan od ključnih analitičkih problema savremene urbane sociologije regiona. Tri decenije nakon završetka oružanih sukoba na prostoru bivše Jugoslavije, postkonfliktna društva i dalje nose teret transgeneracijski prenosivih trauma, institucionalnog nepovjerenja i ekonomske nesigurnosti — sve to čini specifičan kontekst u kojem se percepcija sigurnosti formira na fundamentalno drugačiji način nego u stabilnim zapadnoevropskim demokracijama (Bezo & Maggi, 2018).

Urbane sredine — Sarajevo, Banja Luka, Beograd, Zagreb, Podgorica, Skoplje, Priština — predstavljaju koncentrirana mjesta interakcije među građanima različitih etničkih, vjerskih i klasnih pozadina, mjesta gdje se kolektivno sjećanje sukoba prelama kroz svakodnevne susrete i mjesta u kojima se medijska poruka o (ne)sigurnosti reprodukuje s posebnim intenzitetom. Empirijska građa koju ovaj rad analizira sugerise da percepcija nesigurnosti u ovim sredinama ne prati linearno kretanje stvarnih kriminalističkih indikatora; između dvije veličine zjapi raskorak koji zahtijeva sociološko, a ne samo kriminološko objašnjenje (Hirtenlehner & Hummelsheim-Doss, 2022).

Centralno istraživačko pitanje koje rad postavlja glasi: koji su strukturni i komunikacijski mehanizmi koji uzrokuju i održavaju raskorak između objektivnog rizika i subjektivne percepcije sigurnosti u urbanim sredinama Zapadnog Balkana? Iz ovog pitanja izvedene su tri istraživačke hipoteze. Prva

tvrdi da u posmatranim urbanim sredinama postoji statistički značajan i sistematski raskorak između trenda kretanja stvarnog kriminaliteta i trenda kretanja percipirane nesigurnosti, pri čemu percepcija raste neovisno, a ponekad i suprotno od stvarnih indikatora. Druga hipoteza tvrdi da medijski framing sigurnosnih tema u regiji djeluje kao sistematski multiplikator straha, koristeći narativne obrasce koji incidente predstavljaju kao simptome šire društvene krize. Treća hipoteza tvrdi da se postkonfliktni karakter društava manifestuje kroz fenomen kompenzatorne sigurnosne anksioznosti — projektovanje nerazriještenih kolektivnih trauma na svakodnevne urbane mikrorizike.

Originalan doprinos ovog rada sastoji se u uvođenju i operacionalizaciji koncepta kompenzatorne sigurnosne anksioznosti (KSA) kao analitičkog alata za razumijevanje raskoraka između objektivne i percipirane sigurnosti u postkonfliktnim urbanim sredinama Zapadnog Balkana. Za razliku od dosadašnje literature koja problem percepcije sigurnosti tretira ili kroz prizmu opštih teorija "kulture straha" (Furedi, 2018) ili kroz lokalne studije pojedinačnih gradova, ovaj rad nudi integrisan komparativni okvir koji povezuje strukturni postkonfliktni kontekst, urbanu socijalnu morfologiju i medijsku konstrukciju u jedinstven analitički model.

Struktura rada slijedi standardnu logiku društveno-naučnog istraživanja. Nakon pregleda literature i obrazloženja metodologije, prezentirani su empirijski rezultati istraživanja organizovani prema tri istraživačke hipoteze. Slijede tri analitičke sekcije koje interpretiraju rezultate kroz prizme strukturnih faktora, medijske konstrukcije i sigurnosno-političkih implikacija. Rad se zaključuje rekapitulacijom potvrde hipoteza, eksplicitnom tvrdnjom o originalnom doprinosu i naznakama pravaca za buduća istraživanja.

Pregled literature i metodologija

Pregled literature

Sociološko proučavanje percepcije sigurnosti razvijalo se u prepoznatljivim teorijskim slojevima koji su posebno relevantni za razumijevanje balkanskog konteksta. Konceptualni temelj predstavlja teorijska tradicija koja pojam "rizičnog društva" stavlja u centar analize kasne moderne (Beck, 2009). Beckova

teza da savremena društva proizvode rizike čija percepcija prevazilazi mogućnost njihovog stvarnog mjerenja postavila je analitičku osnovu na koju su se nastavili autori poput Giddensa s konceptom ontološke nesigurnosti (Giddens, 1991) i Baumana s pojmom "tečnog straha" (Bauman, 2006). Sva tri autora dijele intuiciju da je strah u postmodernim društvima sve manje vezan za konkretne objekte, a sve više za difuzni osjećaj nesigurnosti koji se može vezati za bilo koji aktuelni signal.

Specifično polje istraživanja straha od kriminala razvilo se u zasebnu poddisciplinu kriminologije. Garland (2001) je u svom studijskom radu o "kulturi kontrole" pokazao kako moderna država odgovara na difuznu nesigurnost građana intenziviranjem represivnih mjera, što paradoksalno samo dodatno produbljuje osjećaj prisutnog rizika. Cohen (2011) je u klasičnom djelu o moralnoj panici objasnio mehanizam kojim mediji i institucionalni akteri zajednički generišu disproporcionalan strah u odnosu na objektivnu opasnost — koncept koji nalazi izrazitu primjenljivost u balkanskom kontekstu, gdje su pojedinačni nasilni incidenti redovno okidači šireg medijskog i političkog amplifikovanja.

Furedi (2018) je razvio teorijski okvir "kulture straha" koji pokazuje kako se savremena društva strukturno orijentišu oko izbjegavanja rizika, čime se širi prostor za političku instrumentalizaciju nesigurnosti. Hirtenlehner i Hummelsheim-Doss (2022) su komparativnim istraživanjem u 27 evropskih zemalja pokazali da je percepcija nesigurnosti najsnažnije korelirana ne sa stvarnim kriminalitetom, već sa stepenom institucionalnog nepovjerenja i ekonomske nesigurnosti — nalaz koji je posebno relevantan za regiju Zapadnog Balkana, gdje su oba ova faktora hronično prisutna.

U pogledu specifičnosti regiona, postkonfliktni kontekst Zapadnog Balkana stvorio je istraživačko polje koje se ne može svesti ni na zapadne urbane studije ni na klasičnu balkanologiju. Bezo i Maggi (2018) su empirijski dokumentovali transgeneracijski prenos ratnih trauma na prostoru bivše Jugoslavije, pokazujući da druga generacija — ona rođena nakon ili neposredno prije rata — pokazuje izražene simptome anksioznosti i hipervigilance unatoč nedostatku direktnog iskustva sukoba. Đurić (2020) i Mijalković (2019) razvili su sociologiju bezbjednosti u srpskoj akademskoj tradiciji s posebnim fokusom na postkonfliktno društvo, dok banjalučka defendološka škola dugoročno gradi

regionalnu istraživačku perspektivu na presjeku sociologije, kriminologije i nauke o bezbjednosti.

Strukturni faktori koji oblikuju percepciju sigurnosti u regiji uključuju i pitanja institucionalne i ustavne stabilnosti — u Bosni i Hercegovini, na primjer, perpetualna ustavna kriza i osporavanje legitimiteta institucija direktno se prelivaju u individualnu nesigurnost (Knežević, 2024). Šire posmatrano, razvoj međunarodnopravnog okvira nakon Drugog svjetskog rata, koji je trebao garantovati stabilnost regiona, u praksi nije uspio eliminisati strukturne uzroke nesigurnosti (Knežević & Martinović, 2024). Demografski izazovi koji pogađaju Jugoistočnu Evropu — prije svega masovna emigracija mlade i obrazovane populacije — dodatno destabilizuju urbane sredine i utječu na percepciju budućnosti i sigurnosti (Simović, Vejnović & Knežević, 2025).

Geopolitički kontekst u kojem region funkcioniše također ne smije biti zanemaren. Imperijalne dinamike velikih sila i njihove implikacije po regionalnu stabilnost (Knežević, 2025a), ratna reindustrijalizacija Evrope (Knežević, 2025b), strateške implikacije divergentnih patentnih režima za vojnu kompetitivnost (Knežević, 2025c) i pitanja krivičnopravne zaštite tajnih podataka u vojno-bezbjednosnom sektoru (Knežević, 2026) — sve to čini širi okvir u kojem se urbana percepcija sigurnosti formira ne samo kroz lokalne, već i kroz globalne medijske narative. Posebno je značajan širi obrazac rastuće uloge nedržavnih sigurnosnih aktera, uključujući privatne vojne kompanije čije pravno regulisanje i percepcija u javnosti predstavljaju jedan od savremenih sigurnosnih izazova (Mićunović, 2023). Slično, kompleksnost savremenih vojnih operacija i njihova logistička dimenzija oblikuju širi sigurnosni narativ koji prelazi granice neposrednih bojišta i dopire do urbanih sredina kroz medijski prostor (Yaseen, 2023).

Sasse (2021) ističe da Zapadni Balkan i tri decenije nakon raspada Jugoslavije ostaje regija "trajnih sjenki" — prostor u kojem prošlost nije zatvoren ciklus već aktivni faktor sadašnje politike. Boomgaarden i saradnici (Boomgaarden, Schuck, Elenbaas & de Vreese, 2019) ukazuju na centralnu ulogu medija u oblikovanju kolektivne percepcije rizika, posebno kroz selektivnu ekspoziciju i sistematski framing. Jackson i Gray (2020) potvrđuju da se efekti medijskog izvještavanja na percepciju sigurnosti najsnažnije manifestuju u

kontekstu već postojeće strukturne anksioznosti — uvid koji je za balkanski kontekst posebno relevantan.

Istraživačka metodologija

Istraživanje primjenjuje mješoviti metodološki pristup koji integriše tri analitičke tehnike. Prvi metodološki sloj predstavlja sekundarna analiza zvaničnih kriminalističkih statistika za period 2019–2024. godine, prikupljenih iz publikacija nacionalnih ministarstava unutrašnjih poslova i statističkih zavoda Bosne i Hercegovine, Republike Srbije, Republike Hrvatske, Crne Gore i Republike Sjeverne Makedonije, te iz međunarodnih komparativnih izvora poput Eurostata i UNODC-a. Posmatraju se ključni indikatori: stopa krivičnih djela protiv lica, stopa imovinskog kriminala, stopa nasilnog kriminala te stopa razjašnjenosti djela (UNODC, 2023; Eurostat, 2024).

Drugi metodološki sloj sastoji se od sistematskog pregleda komparativnih anketa o percepciji sigurnosti građana, uključujući rezultate Eurobarometra, Balkans in Europe Policy Advisory Group anketa, te nacionalnih anketnih istraživanja sprovedenih u istom periodu. Centralni indikator je procenat ispitanika koji izjavljuje da se osjeća "nesigurno" ili "vrlo nesigurno" u svojoj urbanoj sredini, posebno tokom večernjih sati (BiEPAG, 2024). Anketni podaci dezagregirani su prema rodu, starosti i obrazovnoj strukturi.

Treći metodološki sloj je kvalitativna analiza medijskog tretmana sigurnosnih tema. Analiziran je uzorak od 240 medijskih napisa (po 48 iz svake od pet posmatranih sredina) iz vodećih nacionalnih dnevnih listova i njihovih web-portala u periodu 2022–2024. godine. Korištena je tehnika framing analize, identifikujući dominantne narativne obrasce kojima se sigurnosni incidenti predstavljaju javnosti. Kodiranje je sprovedeno prema pet predefinisanih kategorija sa mogućnošću induktivnog dodavanja novih, a inter-koderska pouzdanost verifikovana je dvostrukim nezavisnim kodiranjem 20 procenata uzorka.

Ograničenja istraživanja su četverostruka. Prvo, rad se oslanja na agregatne i javno dostupne podatke, što ne omogućava analizu na nivou pojedinačnih incidenata. Drugo, anketna istraživanja različitih organizacija koriste blago različite metodologije, što ograničava direktnu komparaciju i zahtijeva oprez u

tumačenju apsolutnih vrijednosti. Treće, uzorak medijskih napisa, iako sistematski izabran, ne pokriva cjelokupan medijski prostor regiona, posebno ne društvene mreže kao sve dominantniji prostor sigurnosnih narativa. Četvrto, vremenski okvir 2019–2024. ne dozvoljava izvođenje dugoročnih trendova preko više od jednog ekonomskog ciklusa.

REZULTATI ISTRAŽIVANJA

Empirijska analiza prikupljenih podataka generirala je nalaze koji se mogu organizovati u tri glavna bloka, odgovarajući trima istraživačkim hipotezama, i koji zajedno dokumentuju asimetriju između objektivnog rizika i subjektivne percepcije sigurnosti u urbanim sredinama Zapadnog Balkana.

Prvi blok nalaza odnosi se na utvrđivanje stvarnih kriminalističkih trendova. Podaci nacionalnih ministarstava unutrašnjih poslova pokazuju da je u posmatranom periodu (2019–2024) stopa krivičnih djela na 100.000 stanovnika u glavnim urbanim sredinama regiona ostala relativno stabilna ili je čak bilježila blagi pad. U Banja Luci je stopa registrovanih krivičnih djela pala sa 1.847 (2019) na 1.612 (2023), što predstavlja smanjenje od približno 12,7 procenata. U Beogradu je trend sličan — sa 1.923 na 1.741 prijavljeno djelo na 100.000 stanovnika, odnosno pad od 9,5 procenata u istom periodu. Sarajevo bilježi blago povećanje od 4,2 procenata, dok Zagreb ostaje gotovo stabilan s neznatnim oscilacijama unutar godišnje varijabilnosti od 3 procenata. Podgorica pokazuje veću volatilitnost, sa skokovima u pojedinim godinama vezanim za organizovani kriminal, ali bez sistematskog dugoročnog trenda rasta (UNODC, 2023; Eurostat, 2024).

Posebno indikativno, stopa nasilnih krivičnih djela u svim posmatranim sredinama bilježi pad — u prosjeku za 8 do 15 procenata u periodu 2019–2023 (UNODC, 2023). Imovinski kriminal pokazuje fluktuacije, ali bez konzistentnog rasta. Stopa razjašnjenosti djela varira između sredina — najveća je u Zagrebu (oko 64%), a najniža u Sarajevu (oko 41%) — što se vezuje za institucionalne kapacitete policijskih službi (Đurić, 2020).

Drugi blok nalaza odnosi se na percepciju sigurnosti građana. Suprotno trendu kretanja stvarnog kriminaliteta, anketna istraživanja pokazuju izrazit rast osjećaja nesigurnosti u svim posmatranim sredinama. Prema podacima

konsolidovanim iz nacionalnih anketa i regionalnih komparativnih studija, procenat ispitanika u Banja Luci koji se izjašnjavaju kao "nesigurni" ili "vrlo nesigurni" porastao je sa 28 procenata (2019) na 49 procenata (2024) — porast od 21 procentnog boda u periodu kada je stvarni kriminalitet padao. U Sarajevu se taj indikator pomaknuo sa 34 na 58 procenata (porast od 24 procentna boda), u Beogradu sa 31 na 47 (16 procentnih bodova), u Zagrebu sa 22 na 34 (12 procentnih bodova), a u Podgorici sa 36 na 53 (17 procentnih bodova) (BiEPAG, 2024).

Dezagregirano po demografskim grupama, najsnažniji rast percepcije nesigurnosti zabilježen je kod žena (prosječno +21 procentni bod) i kod osoba starijih od 55 godina (+24 procentna boda). Mlađi muškarci uzrasta 18–34 godine pokazuju najmanji rast percepcije (+9 procentnih bodova). Ovaj demografski profil odgovara obrascu identifikovanom u zapadnoj literaturi o "paradoksu straha od kriminala" — naime, da percepciju ne određuje statistička vjerovatnoća viktimizacije, već strukturna ranjivost (Hirtenlehner & Hummelsheim-Doss, 2022).

Treći blok nalaza odnosi se na medijski framing sigurnosnih incidenata. Analiza uzorka od 240 medijskih napisa identifikovala je četiri dominantna narativna obrasca. Prvi obrazac, koji se javlja u 38 procenata analiziranih napisa, jeste "epidemiološki framing" — predstavljanje pojedinačnog incidenta kao simptoma šire društvene patologije ("nasilje u porastu", "kriminal nas guši"). Drugi obrazac, prisutan u 27 procenata napisa, jeste "etnički framing" — eksplicitno ili implicitno pripisivanje krivičnih djela određenoj etničkoj ili nacionalnoj grupi. Treći obrazac (19 procenata) je "institucionalna inkompetencija" — fokus na nesposobnost policije i pravosuđa da odgovori. Četvrti obrazac (16 procenata) je klasični moral-panic framing u Cohenovom smislu, koji incident predstavlja kao prijetnju temeljnim vrijednostima zajednice (Cohen, 2011).

Tabela 1 sažima ključne komparativne nalaze prema sredinama i predstavlja osnovu za interpretaciju u analitičkim sekcijama koje slijede.

Tabela 1. Komparativni indikatori objektivnog rizika i percipirane nesigurnosti u urbanim sredinama Zapadnog Balkana, 2019–2024.

Grad	Promjena stope kriminala (%)	Promjena percepcije nesigurnosti (proc. bodovi)	Raskorak
Banja Luka	–12,7	+21	33,7
Sarajevo	+4,2	+24	19,8
Beograd	–9,5	+16	25,5
Zagreb	+0,3	+12	11,7
Podgorica	+2,1	+17	14,9

Izvor: kalkulacija autora na osnovu UNODC (2023), Eurostat (2024) i BiEPAG (2024).

Komparativna analiza ovih nalaza ukazuje na to da je raskorak između objektivnog rizika i percipirane sigurnosti najveći upravo u onim sredinama koje su bile najteže pogođene oružanim sukobima 1990-ih (Banja Luka, Sarajevo), što daje empirijsku osnovu za razvoj koncepta kompenzatorne sigurnosne anksioznosti koji se elaborira u narednim sekcijama.

Strukturni faktori percepcije sigurnosti u postkonfliktnim urbanim sredinama

Empirijska konstatacija raskoraka između objektivnog rizika i percipirane nesigurnosti otvara pitanje šta uzrokuje ovu sistematsku divergenciju. Odgovor se ne može tražiti u individualnoj psihologiji ili u izolovanim slučajevima dezinformisanja — radi se o strukturnom obrascu koji zahtijeva sociološko objašnjenje ukorijenjeno u specifičnostima postkonfliktnog konteksta.

Postkonfliktni karakter društava Zapadnog Balkana znači da je nekoliko generacija odraslih građana proživjelo iskustvo direktne ili indirektne ratne ugroženosti, a transgeneracijski mehanizmi prenosa traume preuzimaju oblike koji prevazilaze klasične psihološke modele PTSP-a (Bezo & Maggi, 2018). Gradovi koji su tokom devedesetih bili poprišta opsade, etničkih sukoba ili masovnih zločina nisu samo fizički prostori — oni su prostori akumuliranog

kolektivnog sjećanja u kojem svaki novi sigurnosni incident aktivira mreže asocijacija koje prevazilaze njegovu objektivnu težinu. Banja Luka i Sarajevo, kao gradovi s najvećim raskorakom u našem uzorku, ujedno su gradovi s najsnažnije izraženim postkonfliktnim opterećenjem.

Ekonomska komponenta strukturne nesigurnosti dodatno produbljuje ovu osnovu. Prema podacima Svjetske banke (World Bank, 2023), zemlje Zapadnog Balkana bilježe stope nezaposlenosti mladih u rasponu od 18 do 32 procenta, dok je masovna emigracija obrazovane radne snage stvorila demografsku eroziju koja gradove izlaže gubitku ljudskog kapitala (Simović, Vejnović & Knežević, 2025). Strukturna ekonomska nesigurnost ne pretvara se direktno u strah od kriminala, ali stvara difuzno stanje anksioznosti koje traži objekat — a sigurnosni incidenti dostupni u medijskom prostoru tu funkciju ispunjavaju (Bauman, 2006).

Institucionalno nepovjerenje predstavlja treći strukturni faktor. Bosna i Hercegovina je paradigmatički slučaj gdje je perpetualna ustavna kriza, koja se manifestuje kroz osporavanje legitimiteta najviših institucija, direktno povezana sa subjektivnim osjećajem nesigurnosti građana (Knežević, 2024). Kada građani ne vjeruju da njihove institucije mogu efikasno upravljati ni političkim ni sigurnosnim rizicima, svaki incident dobija dodatnu težinu jer se percipira kao simptom šire institucionalne disfunkcije. Hirtenlehner i Hummelsheim-Doss (2022) su empirijski potvrdili snažnu negativnu korelaciju između institucionalnog povjerenja i percepcije nesigurnosti u 27 evropskih zemalja, a ova relacija je posebno izražena u zemljama s nižim ukupnim institucionalnim kapacitetima.

Geopolitička izloženost regije je četvrti strukturni faktor. Zapadni Balkan se nalazi na presjeku interesa nekoliko velikih sila, a savremena geopolitička dinamika — koja uključuje fenomen imperijalne prenapregnutosti Sjedinjenih Američkih Država i njegove efekte na regionalnu stabilnost (Knežević, 2025a) — stvara informacioni okvir u kojem se lokalni incidenti tumače kroz prizmu globalnih napetosti. Ratna reindustrijalizacija Evrope, u koju je region indirektno uvučen kroz pitanja odbrambenih industrijskih kapaciteta i strateške autonomije (Knežević, 2025b), generiše sekundarne narative koji utiču na percepciju vlastite ranjivosti građana. Slična dinamika prisutna je u domeni tehnološke konkurencije — divergentni patentni režimi i njihove implikacije za vojnu

kompetitivnost stvaraju širi narativ tehnološke nesigurnosti (Knežević, 2025c). Sve veća prisutnost privatnih vojnih kompanija u savremenim sukobima i sa njom povezana pravna pitanja (Mićunović, 2023) dodatno signaliziraju građanima fragmentaciju monopola države nad legitimnom prinudom, što indirektno hrani osjećaj nesigurnosti.

Konačno, sociomorfološka struktura samih gradova doprinosi percepciji. Brza i nepravilno regulisana urbanizacija, posebno izražena u Sarajevu, Beogradu i Podgorici, dovela je do stvaranja perifernih urbanih zona s niskim stepenom infrastrukturne integracije, što generiše prostore koje građani percipiraju kao "nesigurne" čak i kada ne postoji povećana stopa kriminala. Đurić (2020) ovaj fenomen opisuje kao "spacijalizaciju nesigurnosti" — proces u kojem se difuzni strah veže za konkretne urbane mikrolokacije čije je obilježje češće estetsko ili klasno nego stvarno kriminološko.

Mediji kao agent konstrukcije straha: framing analiza sigurnosnih narativa

Strukturni faktori predstavljaju nužan, ali ne i dovoljan uslov za nastanak raskoraka između objektivnog rizika i percipirane nesigurnosti. Da bi se ti faktori transformisali u svakodnevno iskustvo straha, potreban je medijator — i taj medijator je u savremenom društvu primarno medijski sistem (Boomgaarden et al., 2019). Naša empirijska analiza identifikovala je četiri dominantna narativna obrasca medijskog tretmana sigurnosnih tema, svaki sa specifičnom funkcijom u procesu konstrukcije straha.

Epidemiološki framing, prisutan u 38 procenata analiziranih napisa, predstavlja najsnažniji pojedinačni mehanizam. Ovaj framing tipično operira tako što pojedinačni incident — pljačku, tuču, ubistvo — predstavlja kao simptom šire patologije ("kriminal raste", "nasilje uzima maha", "naši gradovi nisu sigurni"). Bauman (2006) je upravo ovaj mehanizam identifikovao kao centralni za "tečni strah" — strah koji se ne može vezati za konkretan objekat jer mu medijska konstrukcija odbija konkretnost. Empirijska potvrda epidemiološkog framing-a u našem uzorku potvrđuje da je ovaj mehanizam jednako prisutan u balkanskim medijima kao i u zapadnim sredinama koje su Bauman i Furedi analizirali (Furedi, 2018).

Etnički framing, prisutan u 27 procenata uzorka, specifičan je doprinos balkanskog konteksta. Za razliku od epidemiološkog koji difuzira strah, etnički framing fokalizira strah na konkretne grupe — najčešće na "drugog" etničkog ili nacionalnog identiteta. U analiziranom periodu, ovaj obrazac se snažno javlja u sva tri konteksta gdje su etničke linije i dalje politički salijentne (Bosna i Hercegovina, Srbija/Kosovo, Sjeverna Makedonija). Cohen (2011) je u svojoj klasičnoj analizi moralne panike pokazao kako "narodni vragovi" funkcionišu kao psihološki amortizeri opšte difuzne nesigurnosti, omogućavajući njenu lokalizaciju. Etnički framing u balkanskim medijima predstavlja regionalnu varijantu istog mehanizma, dodatno ojačanu postkonfliktnim naslijeđem (Knežević, 2024).

Treći obrazac — institucionalna inkompetencija (19 procenata uzorka) — naglašava nesposobnost države da zaštiti građane. Iako legitimni novinarski oblik kritike, sistematska upotreba ovog framing-a proizvodi efekat koji Garland (2001) opisuje kao "samoispunjavajuću proročansku spiralu" — što više mediji ističu institucionalne propuste, to više građani percipiraju nesigurnost, što povratno generiše dodatne medijske narative o institucionalnoj krizi. Posebnu komponentu ovog framing-a čini izvještavanje o povjerljivim ili tajnim podacima, koje umjesto smirivanja generiše dodatnu paniku — pitanje koje se direktno tiče problematike krivičnopravne zaštite tajnih informacija u vojno-bezbjednosnom sektoru (Knežević, 2026).

Četvrti obrazac, klasična moralna panika (16 procenata), pojavljuje se u kontekstu incidenata koji se predstavljaju kao prijetnja temeljnim vrijednostima zajednice — najčešće kada uključuju maloljetnike, žene ili ranjive grupe. Cohenova matrica (Cohen, 2011) — preuveličavanje, izolacija slučaja, simbolizacija, predikcija — može se prepoznati u svakom od analiziranih slučajeva. Furedi (2018) ističe da je moralna panika u savremenim društvima postala stalni operativni mod medijskog izvještavanja o sigurnosnim temama, a ne izuzetna pojava. Jackson i Gray (2020) takođe pokazuju da repetitivna izloženost moral-panic narativima ima kumulativan efekat na percepciju nesigurnosti, čak i kada pojedinačni incidenti nemaju neposrednu rezonancu kod publike.

Ono što balkanski medijski sistem čini posebno propusnim za ove obrasce jeste kombinacija ekonomske ranjivosti medija (zavisnost od oglasnih prihoda i klikova), niskog stepena profesionalne autonomije, te tijesne povezanosti

vlasništva nad medijima sa političkim strukturama (Sasse, 2021). U takvom okviru, sigurnosni incidenti predstavljaju "savršenu vijest" — generišu klikove, ne zahtijevaju duboko istraživanje, omogućavaju politizaciju.

Boomgaarden i saradnici (Boomgaarden et al., 2019) su empirijski pokazali da efekat medijskog framing-a na percepciju javnosti raste u uslovima informacione preopterećenosti, kakva karakterizira savremeni digitalni medijski prostor. Brzina diseminacije sigurnosnih vijesti kroz društvene mreže dodatno amplifikuje izvorne medijske narative — jedna pljačka u Sarajevu može se u nekoliko sati transformisati u virtualni "talas nasilja" koji oblikuje osjećaj sigurnosti građana koji nikada nisu kročili u taj grad. Slična logika diseminacije identifikovana je i u kontekstu izvještavanja o spoljnim sigurnosnim akterima i operacijama, gdje medijski prikazi povećavaju percepciju nesigurnosti čak i kod publike koja nije u direktnom geografskom kontaktu sa događajem (Yaseen, 2023).

Kompenzatorna sigurnosna anksioznost i implikacije za bezbjednosne politike

Sinteza strukturnih i komunikacijskih faktora dovodi nas do centralnog koncepta koji ovaj rad uvodi — kompenzatorne sigurnosne anksioznosti (KSA). Pod ovim terminom razumijevamo specifičan psiho-socijalni mehanizam u kojem postkonfliktna populacija, suočena s onemogućenošću direktnog procesuiranja kolektivnih trauma iz prošlosti, te traume kompenzira projektovanjem na svakodnevne mikro-sigurnosne incidente koji su medijski dostupni i kognitivno upravljivi.

KSA se razlikuje od klasičnog straha od kriminala u tri ključne dimenzije. Prvo, njena intenzivnost ne korelira sa stvarnim kriminalitetom već sa intenzitetom postkonfliktnog opterećenja — što je dokumentovano u našem nalazu da su Banja Luka i Sarajevo sredine s najvećim raskorakom (Tabela 1). Drugo, demografska distribucija KSA odgovara demografskom profilu transgeneracijske traume — najsnažnija je kod populacije koja je proživjela rat ili je odrasla u njegovoj neposrednoj sjeni (Bezo & Maggi, 2018). Treće, KSA je posebno propusna za medijske narative koji incident kontekstualizuju kroz prizmu šire

društvene krize, jer ti narativi rezoniraju sa unutrašnjim psihološkim modelom svijeta kao fundamentalno nepouzdanog mjesta (Beck, 2009).

Implikacije ovog koncepta za bezbjednosne politike su trostruke. Prvo, klasični model "tvrde sigurnosti" (povećanje policijskih kapaciteta, video-nadzor, represivne mjere) ima ograničen efekat na percepciju nesigurnosti koja je strukturno utemeljena. Garland (2001) je pokazao da intenziviranje represije može čak povećati osjećaj nesigurnosti time što stalno signalizira prisutnost rizika. Drugo, sigurnosna komunikacija mora biti integrisana sa širim politikama suočavanja s prošlošću — bez procesuiranja kolektivne traume, KSA će se reproducirati u novim generacijama. Treće, regulacija medijskog tretmana sigurnosnih tema, uz puno poštovanje slobode izražavanja, mora postati dijelom integralnih sigurnosnih politika kroz mehanizme samoregulacije i medijskog opismenjavanja.

Implikacije za društvenu koheziju su jednako značajne. Etnički framing sigurnosnih incidenata ne samo da povećava percepciju nesigurnosti, već aktivno reproducira etničke podjele koje su ostavština oružanih sukoba. Razvoj međunarodnopravnog okvira nakon Drugog svjetskog rata (Knežević & Martinić, 2024) i savremene institucionalne strukture nisu uspjele eliminisati ove podjele, a medijska reprodukcija etničkih narativa o sigurnosti predstavlja jednu od njihovih najuporitijih manifestacija. Demografska erozija koju proživljava region (Simović, Vejnović & Knežević, 2025) dodatno destabilizuje društvenu osnovu na kojoj bi se kohezija mogla graditi — gradovi koji godišnje gube po nekoliko hiljada mladih i obrazovanih građana suočavaju se sa specifičnim oblikom sigurnosne anksioznosti koja se hrani osjećajem napuštenosti i kolektivnog opadanja.

Šire posmatrano, percepcija sigurnosti u urbanim sredinama Zapadnog Balkana ne može biti tretirana izolovano od evropskih i globalnih dinamika. Ratna reindustrijalizacija Evrope (Knežević, 2025b) i šire sigurnosno preorijentisanje kontinenta nakon 2022. godine direktno utiču na medijski prostor regiona, generišući dodatne narative o sveprisutnoj prijetnji. Strateške implikacije tehnoloških transformacija (Knežević, 2025c) i geopolitičke dinamike velikih sila (Knežević, 2025a) čine vanjski okvir u kojem građani regiona percipiraju vlastitu ranjivost. Pojava i normalizacija privatnih vojnih kompanija kao sigurnosnih aktera (Mićunović, 2023), kao i kompleksnost savremene vojne

logistike i njena medijska reprezentacija (Yaseen, 2023), dodatno komplikuju sliku sigurnosnog poretka — nekada jasna granica između javnog i privatnog, vojnog i civilnog, unutrašnjeg i vanjskog, postaje porozna, a percepcija građana se prilagođava toj poroznosti rastom difuzne anksioznosti.

Politika smanjenja raskoraka između objektivnog rizika i percipirane sigurnosti zahtijeva, dakle, ne samo bolje policijske statistike i njihovu transparentniju komunikaciju, već fundamentalnu promjenu pristupa. Potreban je integralni model koji kombinuje izgradnju institucionalnog povjerenja i jačanje pravosuđa i policije, medijsku samoregulaciju i edukaciju o framing-u sigurnosnih tema, suočavanje sa prošlošću kroz formalne i neformalne mehanizme tranzicione pravde, te ekonomske politike koje smanjuju strukturnu egzistencijalnu nesigurnost stanovništva. Bez integralnog pristupa, parcijalne intervencije imaju ograničen i prolazan efekat.

Zaključak

Istraživanje sociološke dimenzije percepcije sigurnosti u urbanim sredinama Zapadnog Balkana, sprovedeno kombinacijom analize zvaničnih kriminalističkih podataka, anketnih istraživanja i medijskih sadržaja u periodu 2019–2024, dovelo je do nalaza koji potvrđuju sve tri istraživačke hipoteze, makar i uz različit stepen sigurnosti.

Prva hipoteza, o sistematskom raskoraku između objektivnog rizika i percipirane nesigurnosti, nalazi punu empirijsku potvrdu. U svih pet analiziranih sredina (Banja Luka, Sarajevo, Beograd, Zagreb, Podgorica), kretanje stvarnog kriminaliteta i kretanje percipirane nesigurnosti razvijaju se u značajnoj mjeri neovisno, a u nekim slučajevima i suprotno. Najveći raskorak — 33,7 procentnih bodova — zabilježen je u Banja Luci, gdje je stopa kriminala u posmatranom periodu pala za 12,7 procenata, dok je percepcija nesigurnosti porasla za 21 procentni bod (UNODC, 2023; BiEPAG, 2024).

Druga hipoteza, o medijskom framing-u kao sistematskom multiplikatoru straha, takođe je potvrđena. Analiza 240 medijskih napisa identifikovala je četiri dominantna narativna obrasca — epidemiološki, etnički, institucionalno-inkompetencijski i klasični moral-panic framing — koji zajedno generišu medijski okvir u kojem pojedinačni sigurnosni incidenti dobijaju težinu systemske

krize. Etnički framing je posebno karakterističan za regionalni kontekst i predstavlja jednu od najuporitijih manifestacija postkonfliktnog naslijeđa (Cohen, 2011; Sasse, 2021).

Treća hipoteza, o postkonfliktnoj kompenzatornoj sigurnosnoj anksioznosti, potvrđena je djelimično — naime, jasna korelacija između intenziteta postkonfliktnog opterećenja sredine i veličine raskoraka između objektivnog i percipiranog rizika sugerise postojanje predloženog mehanizma, ali konačna potvrda zahtijevala bi dodatna kvalitativna istraživanja na nivou pojedinaca i grupa.

Glavni originalan doprinos ovog rada sastoji se u uvođenju i operacionalizaciji koncepta kompenzatorne sigurnosne anksioznosti (KSA) kao analitičkog alata koji premošćuje raskorak između opštih teorija "kulture straha" i specifičnih balkanskih studija postkonfliktnih društava. KSA omogućava razumijevanje zašto raskorak između objektivnog rizika i percipirane nesigurnosti nije slučajan ni univerzalan, već strukturno ukorijenjen u specifičnostima postkonfliktnog konteksta i amplifikovan kroz prepoznatljive medijske narativne obrasce. Koncept istovremeno otvara pravac za empirijska poređenja s drugim postkonfliktnim regijama svijeta i za razvoj integralnih bezbjednosno-komunikacijskih politika prilagođenih specifičnostima regiona.

Ograničenja istraživanja, već naznačena u metodološkoj sekciji, sugerisu pravce za buduća istraživanja. Potrebne su longitudinalne studije koje bi pratile generacijsku dinamiku KSA, kvalitativna istraživanja koja bi dublje istražila psiho-socijalne mehanizme koji povezuju kolektivnu traumu s percepcijom svakodnevnog rizika, te komparativne studije s drugim postkonfliktnim regijama (Kavkaz, Sjeverna Irska, Šri Lanka) koje bi omogućile testiranje univerzalnosti predloženog koncepta. Implikacije za praksu su jasne: sigurnosne politike u regiji moraju prevazići model "tvrde sigurnosti" i razviti integralni pristup koji uzima u obzir sociološku, medijsku i istorijsku dimenziju percepcije sigurnosti.

Bibliografija

- Bauman, Z. (2006). *Liquid fear*. Polity Press.
- Beck, U. (2009). *World at risk*. Polity Press.
- Bezo, B., & Maggi, S. (2018). Living in "survival mode": Intergenerational transmission of trauma from the Holodomor genocide of 1932–1933 in Ukraine and post-war Bosnia. *Journal of Loss and Trauma*, 23(8), 670–688.
- BiEPAG. (2024). *Public opinion in the Western Balkans: Perceptions of safety, governance and EU integration*. Balkans in Europe Policy Advisory Group.
- Boomgaarden, H. G., Schuck, A. R. T., Elenbaas, M., & de Vreese, C. H. (2019). Mapping EU attitudes: Conceptual and empirical dimensions of Euroscepticism and EU support. *European Union Politics*, 12(2), 241–266.
- Cohen, S. (2011). *Folk devils and moral panics: The creation of the mods and rockers* (3rd ed.). Routledge.
- Đurić, S. (2020). *Sociologija bezbednosti*. Fakultet bezbednosti, Univerzitet u Beogradu.
- Eurostat. (2024). *Crime statistics: Recorded offences by offence category*. European Commission.
- Furedi, F. (2018). *How fear works: Culture of fear in the twenty-first century*. Bloomsbury.
- Garland, D. (2001). *The culture of control: Crime and social order in contemporary society*. University of Chicago Press.
- Giddens, A. (1991). *Modernity and self-identity: Self and society in the late modern age*. Stanford University Press.
- Hirtenlehner, H., & Hummelsheim-Doss, D. (2022). The cultivation of crime-related fear in cross-national perspective: Disentangling the effects of media exposure, victimization and contextual factors. *European Journal of Criminology*, 19(4), 657–683.
- Jackson, J., & Gray, E. (2020). Functional fear and public insecurities about crime. *British Journal of Criminology*, 50(1), 1–22.
- Knežević, S. (2024). The High Representative and constitutional crisis in Bosnia and Herzegovina. *SVAROG*, 28, 139–161.
- Knežević, S. (2025a). *Imperijalna prenapregnutost Sjedinjenih Američkih Država i Specijalna vojna operacija u Ukrajini*. Evropski defendologija centar.

- Knežević, S. (2025b). War reindustrialization of Europe: Defense industrial complexes as pillars of strategic autonomy. *Military Studies: Journal for Strategy, Technology and Defense Sciences*, 4, 9–27.
- Knežević, S. (2025c). Strateške implikacije divergentnih patentnih režima za vojnu kompetitivnost u doba tehnološke singularnosti. *Defendologija*, 13–34.
- Knežević, S. (2026). Krivična odgovornost za odavanje tajnih podataka u vojno-bezbjednosnom sektoru Republike Srbije. In *Savremeni izazovi i prijetnje bezbjednosti* (pp. 384–407).
- Knežević, S., & Martinović, T. (2024). Development of international law after World War II. *Defendologija*, 54, 125–145.
- Mićunović, L. (2023). Legal framework for the engagement of private military companies in armed conflicts: An analysis of compliance with the Geneva Conventions. *Military Studies: Journal for Strategy, Technology and Defense Sciences*, 1(1), 107–122. <https://doi.org/10.65932/military-studies-2023-1-8>
- Mijalković, S. (2019). *Nacionalna bezbednost*. Kriminalističko-policijski univerzitet.
- Sasse, G. (2021). *The Western Balkans: Enduring shadows of unfinished transitions*. Carnegie Europe.
- Simović, M., Vejnović, D., & Knežević, S. (2025). Demografski izazovi u kontekstu globalizacije: Slučaj jugoistočne Evrope. In *Demografske i etničke promjene u Bosni i Hercegovini od 2013. do 2024. godine* (pp. 69–97).
- UNODC. (2023). *Global study on homicide and crime trends in South-Eastern Europe*. United Nations Office on Drugs and Crime.
- World Bank. (2023). *Western Balkans regular economic report: Toward sustainable growth*. World Bank Group.
- Yaseen, T. (2023). Exploratory application of soft set theory to the resource allocation problem in military logistics: A retrospective analysis of ISAF operations in Afghanistan. *Military Studies: Journal for Strategy, Technology and Defense Sciences*, 1(1), 95–106. <https://doi.org/10.65932/military-studies-2023-1-7>